

знавалася неконституційною з огляду на вимоги ст. 22 Конституції України. Однак оскільки ресурси у держави лишалися у тих самих обсягах, що й до прийняття таких законів, то виконання останніх з урахуванням відповідних рішень КСУ, з одного боку, призводило до дефіциту державного бюджету, а з другого – все одно гальмувалося їх фактичним виконанням лише на підставі рішень судів.

Таким чином, однією з найбільш важливих, якщо не найважливішою підставою обмеження права на соціальні послуги є недостатній фінансово-економічний розвиток України, і як наслідок ущербність Державного бюджету. Напередодні виборів до парламенту діюча влада приймає пакет законів, якими розширюється соціальний захист населення. Зрозуміло, що про цю «перемогу» засоби масової інформації терміново повідомляють пересічних українців, останні ж приймаючи все один до одного йдуть на вибори з відчуттям «захищеності», і оскільки отримали його завдяки діючій владі, то й голосує за останню. Позиція законодавця у цьому випадку є більш ніж цинічною, оскільки всі розуміють, що Україна не може забезпечити такий рівень соціального захисту, однак все одно такі нормативно-правові акти приймаються. Питання чому? А все більш ніж просто. Традиційно, населення незадоволено владою і голосує, як правило, за опозицію. Влада ж прийняттям таких законів робить своєрідний «подарунок» своїм наступникам, з яким останні справитися не можуть. І питання що робити в такій ситуації представникам правлячої верхівки? Намагаючись звузити непосильний рівень соціального захисту можна награтися на масові виступи, які мають місце в Україні сьогодні. Залишити цю планку також не варіант, оскільки населення і політичні противники будуть вимагати виконувати законодавство, яке апіорі не реально.

Тому, як нам здається, у питанні соціального захисту населення загалом і надання соціальних послуг зокрема, потрібно виходити із реалістичних поглядів. Для цього потрібно раз і назавжди легально визначитися з мінімальним рівнем соціального захисту виходячи з прагматичних, а не популістських позицій і реально виконувати це законодавство.

Саранкіна Ю. О.

Економіко-правовий факультет Національного університету «Одеська юридична академія» у м. Сімферополі, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ І НАПРЯМКІВ РЕФОРМУВАННЯ

Право на соціальний захист є одним із базових соціальних прав, яке закріплене Конституцією України. Так, в статті 46 Основного Закону йдеться про те, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втра-

ти працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. Тобто, держава бере на себе обов'язок щодо гарантування права на соціальний захист шляхом створення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також мережі закладів різних форм власності у цій сфері.

Говорячи про соціальний захист населення, неможливо залишити поза увагою питання про трактування самого поняття «соціальний захист», адже й досі між сучасними науковцями відсутня єдина думка про сутність вказаного терміну. Поряд із поняттям «соціальний захист» у науковій літературі та законодавстві вживаються такі поняття як: «соціальне забезпечення» (Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні. 2010, с. 10), «соціальна допомога». Наявність таких розбіжностей у розумінні соціального захисту суттєво ускладнює правозастосувальний процес.

Поняття «соціальне забезпечення» закріплене у міжнародному Пакті про економічні, соціальні та культурні права, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1996 року, в якому йдеться про те, що держава, яка бере участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, яке включає соціальне страхування. Окрім того, вказаний термін використовується і в Концепції соціального забезпечення громадян України, яку було схвалено постановою Верховної Ради України від 21 грудня 1993 року. Однак, як вже згадувалося раніше, в Основному Законі нашої держави – Конституції України вживається термін «соціальний захист» і соціальне забезпечення, виходячи зі змісту статті 46, є складовою поняття «соціальний захист», а отже, є вужчим за змістом. Тому слід вживати саме термін «соціальний захист».

При цьому, під соціальним захистом слід розуміти систему правових, соціально-економічних і організаційних заходів, що гарантується і реалізується державою з метою створення гідного рівня життя для людини, його матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства. Основною метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства можливості вільно розвиватися і реалізовувати свої здібності.

Треба відмітити, що державні механізми відносно гарантування забезпечення соціального захисту спрямовані на кожну людину і стосуються не лише найменшзабезпечених верств, а населення вцілому.

Сучасна система соціального захисту має досить складну структуру. Соціальний захист в Україні реалізується безпосередньо через спеціально створену систему соціального страхування; систему пенсійного забезпечення; систему соціальної допомоги найбільш вразливим категоріям населення; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; систему компенсацій і пільг; систему соціального обслуговування тощо.

Функціонування системи соціального захисту регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, серед яких основними є: Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року, Закон України «Про страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами зумовленими похованням» від 18 січня 2001 року, Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 року, Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року, Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року, Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року тощо.

Як свідчить міжнародний досвід, добре налагоджена система соціального страхування активно сприяє розвитку економіки та розв'язанню соціальних проблем. А тому реалізація системи соціального захисту населення на страховій основі безумовно є прогресивним зрушенням соціальної політики, яке забезпечує індивідуалізацію внесків застрахованих осіб, встановлює залежність розміру допомоги від сплати страхових внесків, страхового стажу, сприяє легалізації трудових доходів громадян. Але для того, щоб така система плідно працювала, в Україні необхідно створити сприятливі для її існування умови, а саме – вести сприятливу податкову політику та політику грошових доходів населення.

Окрім того, серед основних напрямків реформування соціального захисту також залишається і розвиток пенсійного страхування і забезпечення, впровадження системи медичного страхування, реформування системи соціальної допомоги, розвиток адресної допомоги, соціальне забезпечення жінок, дітей, молоді, соціальне забезпечення інвалідів тощо.

Розв'язання таких задач передбачає насамперед розширення і поглиблення соціально-економічної бази системи соціального забезпечення населення шляхом чіткого перерозподілу функцій із соціального захисту населення і, насамперед, фінансової відповідальності за його здійснення між державними органами, роботодавцями і працівниками. Це дозволить розширити соціально-економічний простір підвищення соціальної безпеки населення, дасть змогу значно послабити потужний податковий прес на державні та місцеві бюджети, підвищить регулятивну ефективність державних форм соціального захисту населення і забезпечення соціальних гарантій.